

Archeologisch bureauonderzoek Kerkweg ongenummerd (tussen 3 en 9) te
Oosterland, gemeente Hollands Kroon

Argo 306

ARCHEOLOGENBUREAU **ARGO**

Archeologisch bureauonderzoek Kerkweg ongenummerd (tussen 3 en 9) te Oosterland

Opdrachtgever:	Art advies
Bevoegde overheid:	Gemeente Hollands Kroon
Gemeente:	Hollands Kroon
Plaats:	Oosterland
Deskundige namens bevoegde overheid:	M. H. Bartels
Toponiem:	Kerkweg ongenummerd (tussen 3 en 9)
Onderzoeksmeldingsnr.:	5116408100
Coördinaten:	129.589 / 549.389 (centrum)
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek Kerkweg ongenummerd (tussen 3 en 9) te Oosterland, gemeente Hollands Kroon
Rapportnr.:	Argo 306
Auteur(s):	M. Baggerman
Illustraties:	M. Baggerman (tenzij anders vermeld)
Fotografie:	M. Baggerman (tenzij anders vermeld)
Opmaak:	M. Baggerman
Dataverwerking:	M. Baggerman
Datum uitgave:	November 2021
Versienummer:	03
Beheer en plaats projectdocumentatie:	Archeologenbureau Argo te Zaandam
Autorisatie:	J.P.L. Vaars (Archeologenbureau Argo)
ISSN:	1879-7091
Goedgekeurd door de bevoegde overheid:	ja

Eventuele vragen over dit rapport kunnen aan de auteur worden gesteld via onderstaand mailadres: info@archeologenbureauargo.nl

Archeologisch bureauonderzoek Kerkweg ongenummerd (tussen 3 en 9) te Oosterland, gemeente Hollands Kroon

Disclaimer:

Archeologenbureau Argo en de samensteller(s) van dit rapport kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade (direct of indirect dan wel gevolgschade) voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Archeologenbureau Argo betracht de grootste zorgvuldigheid bij het uitvoeren van al haar onderzoeken. De aard van archeologisch onderzoek en in het bijzonder de steekproefsgewijze benadering die inherent is aan archeologisch vooronderzoek maakt het echter onmogelijk garanties te geven ten aanzien van de resultaten van dergelijk onderzoek.

© Archeologenbureau Argo

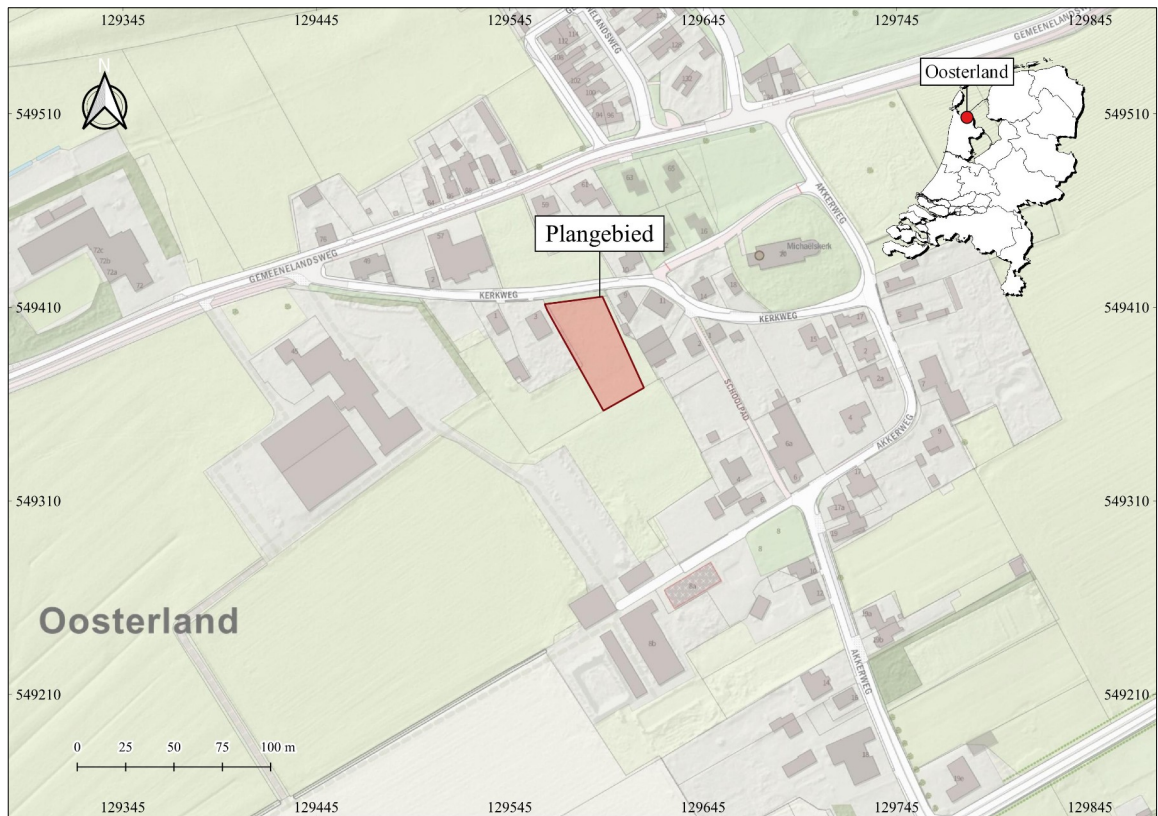
Archeologenbureau Argo	
Symon Spiersweg 7-B14	075-6314418
1506RZ	info@archeologenbureauargo.nl
Zaandam	www.archeologenbureauargo.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
2. Bureauonderzoek.....	5
2.1 Doelstelling en methode.....	5
2.2 Beleid.....	5
2.2.1 Landelijk beleid.....	5
2.2.2 Provinciaal beleid.....	5
2.2.3 Gemeentelijk beleid.....	6
2.2.4 Status plangebied.....	6
2.3 Geo(morfo)logie.....	7
2.4 Bewoningsgeschiedenis.....	9
2.5 Historische kaarten.....	9
2.6 Bekende archeologische waarden.....	12
2.6.1 AMK-monumenten (bron: Archis III).....	12
2.6.2 Onderzoeken en vondsten.....	13
2.7 Verwachtingsmodel.....	13
3. Samenvatting en advies.....	14
4. Literatuur en bronnen.....	15
4.1 Literatuur.....	15
4.2 Internetbronnen.....	15
4.3 Afbeeldingenlijst.....	15
Bijlage 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan.....	16
Bijlage 2. Tabel archeologische en geologische perioden.....	18
Bijlage 3. Afkortingenlijst.....	19
Bijlage 4. Archeologische monumenten, vondstlocaties en onderzoeken op Archis.....	20

1. Inleiding

In september 2021 is een bureauonderzoek uitgevoerd naar de archeologische waarden van het plangebied Kerkweg ongenummerd (tussen 3 en 9) te Oosterland ten behoeve van de geplande ontwikkelingen. Het onderzoek is uitgevoerd door Archeologenbureau Argo in opdracht van Art advies. Het plangebied beslaat ca. 1.527 m² en bestaat uit het perceel Wieringen G 1090. Binnen het plangebied zal een woning worden gebouwd (nog geen bouwtekeningen aanwezig). Deze woning zal een oppervlakte van ca. 120 m² beslaan. De funderingen zullen tot ca. 1 m -mv reiken. De geplande werkzaamheden zullen de onderliggende bodem en daarmee mogelijk aanwezige archeologische resten verstoren.

Afbeelding 1. Het plangebied (in rood) op een uitsnede van een recente topografische kaart (bron: opentopo.nl).

2. Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en methode

De eerste fase van archeologisch vooronderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (bijlage 1). Een bureauonderzoek kan worden omschreven als een inventarisatie van bekende of te verwachten archeologische waarden op het schaalniveau van het individuele plangebied. Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerde archeologische verwachting op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden, ondergrondse bouwhistorische waarden en aardwetenschappelijke eigenschappen. Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden (de aanleiding tot het bureauonderzoek) zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Archeologenbureau Argo maakt voor haar bureauonderzoeken gebruik van bodemkundige, geomorfologische, geologische, topografische en historische kaarten. Conform de verplichtingen in de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1) worden tevens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en ARCHIS (archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) geraadpleegd. Indien beschikbaar en relevant bij een bureauonderzoek, worden ook bouw- en constructietekeningen van te slopen of te wijzigen (historische) bouwwerken, gegevens van milieukundig bodemonderzoek, lucht- en satellietfoto's en het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd. Ook archiefonderzoek kan deel uitmaken van een bureauonderzoek. Hierbij moet men niet alleen denken aan onderzoek in historische archieven, ook bouwhistorische gegevens (KICH, sinds begin 2013 overgegaan in Atlasleefomgeving) en de collectie van archeologische depots kunnen relevant zijn bij bureauonderzoek. Zo mogelijk en indien relevant wordt contact opgenomen met lokale historici, archeologisch regiospecialisten en (amateur)archeologen. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld.

2.2 Beleid

2.2.1 Landelijk beleid

Verdrag van Malta

Het is in Nederland verplicht om bij ruimtelijke besluitvorming de archeologische belangen mee te wegen. In 1992 is in Valletta het Verdrag van Malta ondertekend door Nederland. De belangrijkste uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn het streven naar behoud in de bodem (behoud in situ), het vroegtijdig betrekken van archeologie in ruimtelijke ordeningsprocessen en tenslotte, wanneer behoud in situ niet mogelijk is, het "de verstoord betaalt" principe. Na het ondertekenen van dit verdrag werd, in afwachting van de implementatie in de Nederlandse wetgeving, steeds vaker al "in de geest van Malta" gehandeld.

De Erfgoedwet (1 juli 2016) en Omgevingswet (verwacht 2021)

In deze wetten is de implementatie van het Verdrag van Malta inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed in de Nederlandse wetgeving opgenomen (deze wetten gelden als opvolgers van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet ruimtelijke ordening (Wro)). Dit geldt voor iedereen die bodemingrepen gaat (laten) uitvoeren: zowel particulieren als bedrijven, project-ontwikkelaars en (lokale) overheden.

2.2.2 Provinciaal beleid

"Het archeologiebeleid van de provincie Noord-Holland richt zich op het leesbaar houden van de ontstaansgeschiedenis van de provincie. De provincie is voorstander van het bewaren van het erfgoed in de bodem (in situ). Om het behoud in de bodem van zoveel mogelijk archeologische waarden te waarborgen, zal de provincie in zowel haar eigen ruimtelijke plannen als in de plannen die zij toetst het behoud als afwegingscriterium mee laten wegen. De meeste archeologische vindplaatsen zijn onbekend, omdat ze onder het maaiveld verborgen liggen. Om te voorkomen dat de waardevolle informatie verloren gaat, moeten deze overblijfselen zo vroeg mogelijk in de planontwikkeling door een archeologisch vooronderzoek worden gelokaliseerd en gewaardeerd. Bij toetsing wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht op basis waarvan een afgewogen besluit kan worden genomen. Wanneer behoud niet mogelijk is, wordt allereerst vastgesteld of de aantasting onvermijdelijk wordt geacht. Er moet een zwaarwegend maatschappelijk belang in het geding zijn, wil de aantasting als onvermijdelijk worden aangemerkt. Ook moet worden vastgesteld dat er redelijkerwijs geen alternatieve oplossingen voorhanden zijn. Indien de aantasting onvermijdelijk is dient de informatie van het bodemarchief te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek, uitgevoerd volgens algemeen geldende normen/richtlijnen KNA" (bron: provincie Noord-Holland).

Naast het bovengenoemde beleid beschikt de provincie Noord-Holland ook over de digitale Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie. Deze kaart geeft in verschillende kaartlagen informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als molens, militaire structuren en historische dijken. De informatiekaart is een

Archeologisch bureauonderzoek Kerkweg ongenummerd (tussen 3 en 9) te Oosterland

geografische uitwerking van de Leidraad landschap en Cultuurhistorie, een herziening van de Cultuurhistorische Waardenkaart en is te raadplegen op <http://maps.noord-holland.nl/extern/gisviewers/ilc/>.

2.2.3 Gemeentelijk beleid

Sinds de invoering en implementatie van de hernieuwde Monumentenwet, de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) in 2007 is het archeologisch beleid bij de gemeenten komen te liggen, waarbij zij archeologische waarden volwaardig dienen te laten meewegen in de ruimtelijke planvorming. Dit beleid is in de huidige en aankomende wetten, bestaande uit de Erfgoedwet (2016) en de Omgevingswet (verwacht in 2022) overgenomen. Voor de gemeente Hollands Kroon is in de 'Beleidsnota Archeologie gemeente Hollands Kroon' uit 2013 een aantal categorieën opgesteld met daarbij behorende vrijstellingsgrenzen (tabel 1). Het plangebied valt binnen categorie 3.

Tabel 1. Archeologieregime van de gemeente Hollands Kroon (bron: Beleidsnota Archeologie gemeente Hollands Kroon 2013).

Categorie	Rekening houden met archeologie bij:
1	alle grondroerende werkzaamheden
2	bodemverstorende ingrepen groter dan 50 m ² en dieper dan 40 cm
3	bodemverstorende ingrepen groter dan 500 m ² en dieper dan 40 cm
3a	bodemverstorende ingrepen groter dan 500 m ² en dieper dan 70 cm
4	bodemverstorende ingrepen groter dan 2500 m ² en dieper dan 40 cm
4a	bodemverstorende ingrepen groter dan 2500 m ² en dieper dan 70 cm
geen regime	vrijgesteld van archeologisch onderzoek (wel meldingsplicht)
geen regime	vergunning van een andere overheid verplicht

De zones met een vermeende hoge of zeer hoge archeologische waarde (categorie 1 en 2 hebben een dubbelbestemming archeologisch waardevol gebied gekregen in het vigerend 'Bestemmingsplan Oosterland' (vastgesteld 18-09-2008). Het plangebied valt buiten deze zones, maar tussen Kerkweg 3 en 9 is in het bestemmingsplan wel opgenomen. Hierbinnen is een bouwvlak aanwezig waar een woning mag worden gebouwd na wijziging.

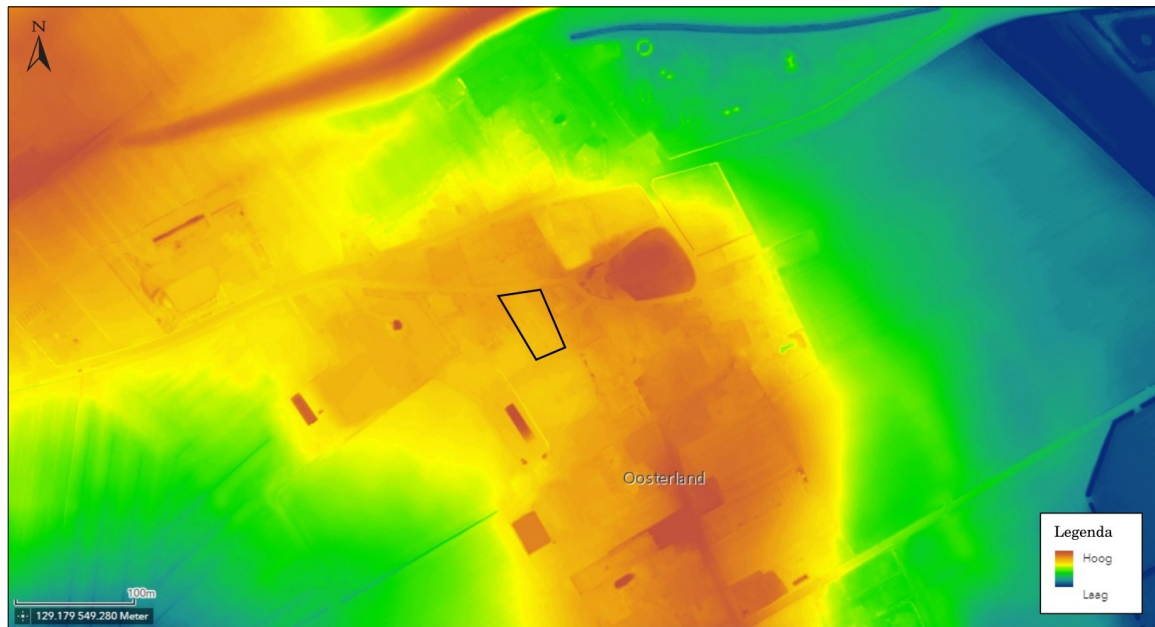
Voor de gebieden met een wijzigingsbevoegdheid is in 2007 al een bureauonderzoek uitgevoerd door De Steekproef (Archisnummer 2171223100), uitgezonderd van de locatie aan de zuidzijde van de Kerkweg (Tulp 2007). In het bestemmingsplan staat aangegeven dat het aspect archeologie voor het terrein aan de Kerkweg nog dient te worden meegewogen bij toepassing van de wijzigingsbevoegdheid. Dit is nu aan de orde. De wijzigingsbevoegdheid maakt het ook mogelijk om de bestemming 'archeologisch waardevol gebied' aan gronden toe te kennen.

2.2.4 Status plangebied

Het plangebied is momenteel niet in gebruik en ligt braak (afbeelding 2). Het hele perceel is onverhard en begroeit met gras. Vanwege de ligging op een stuwwal (hierover meer in §2.3) heeft de regio rond het plangebied een hoge archeologische trefkans op de IKAW. Deze stuwwal is te herkennen op het Algemeen Hoogtebestand van Nederland als een sterke verhoging in het landschap (afbeelding 3). Op de stuwwal zien we (buiten het plangebied) nog enkele verdere verhogingen, zoals ten noordoosten van het plangebied het kerkhof van Oosterland. Het maaiveld van het plangebied ligt echter op de natuurlijke hoogte van de stuwwal, hier gelegen op ca. 5,48 m +NAP.

Afbeelding 2. Het plangebied gezien vanaf de Kerkweg (bron: maps.google.nl).

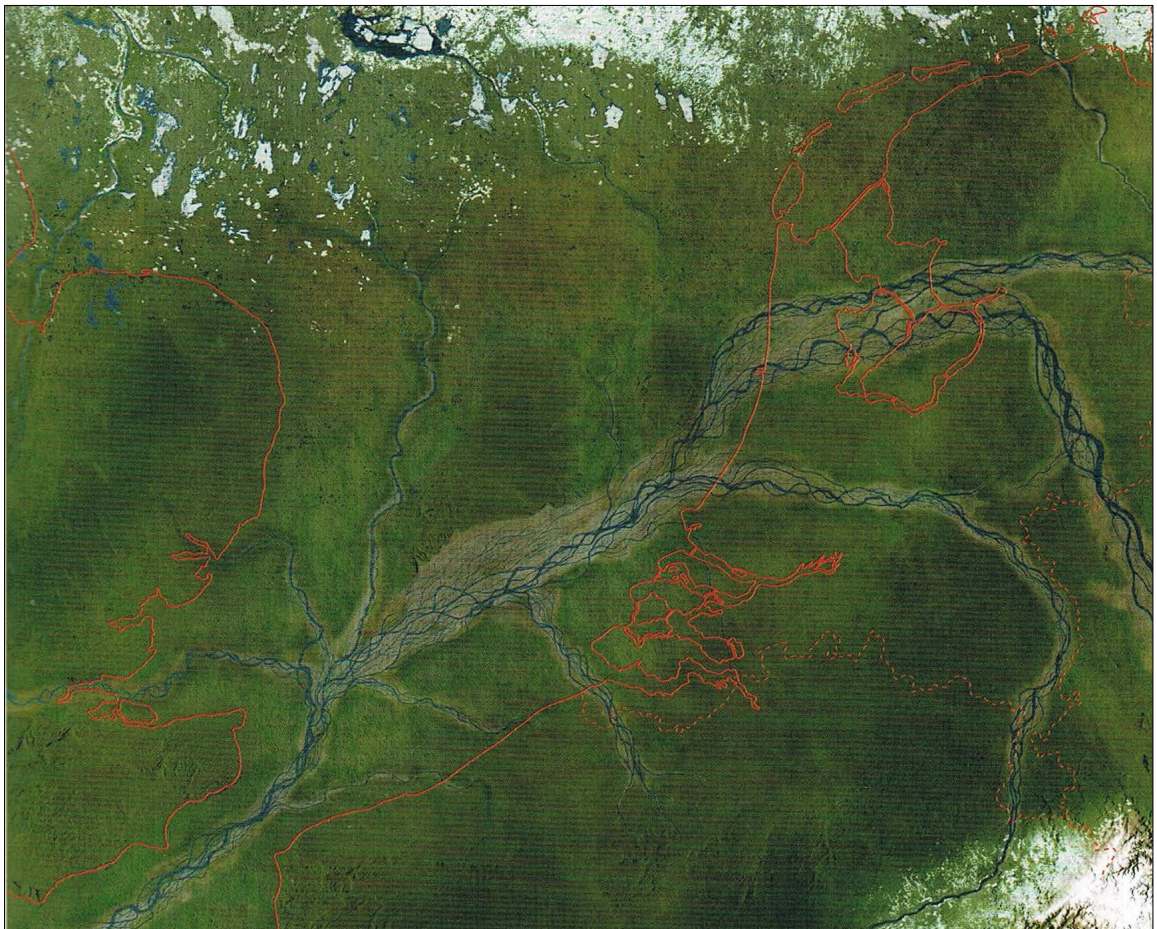
Afbeelding 3. Het plangebied in zwart omlijnd op het Algemeen Hoogtebestand van Nederland (bron: AHN.nl).

2.3 Geo(morfo)logie

Bij het opstellen van een archeologische verwachting wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de relatie die bestaat tussen de situering van de archeologische vindplaatsen en het landschap, of zelfs specifieke landschapselementen. Deze relatie (locatiekeuzefactoren) verschilt per archeologische periode en per complextype.

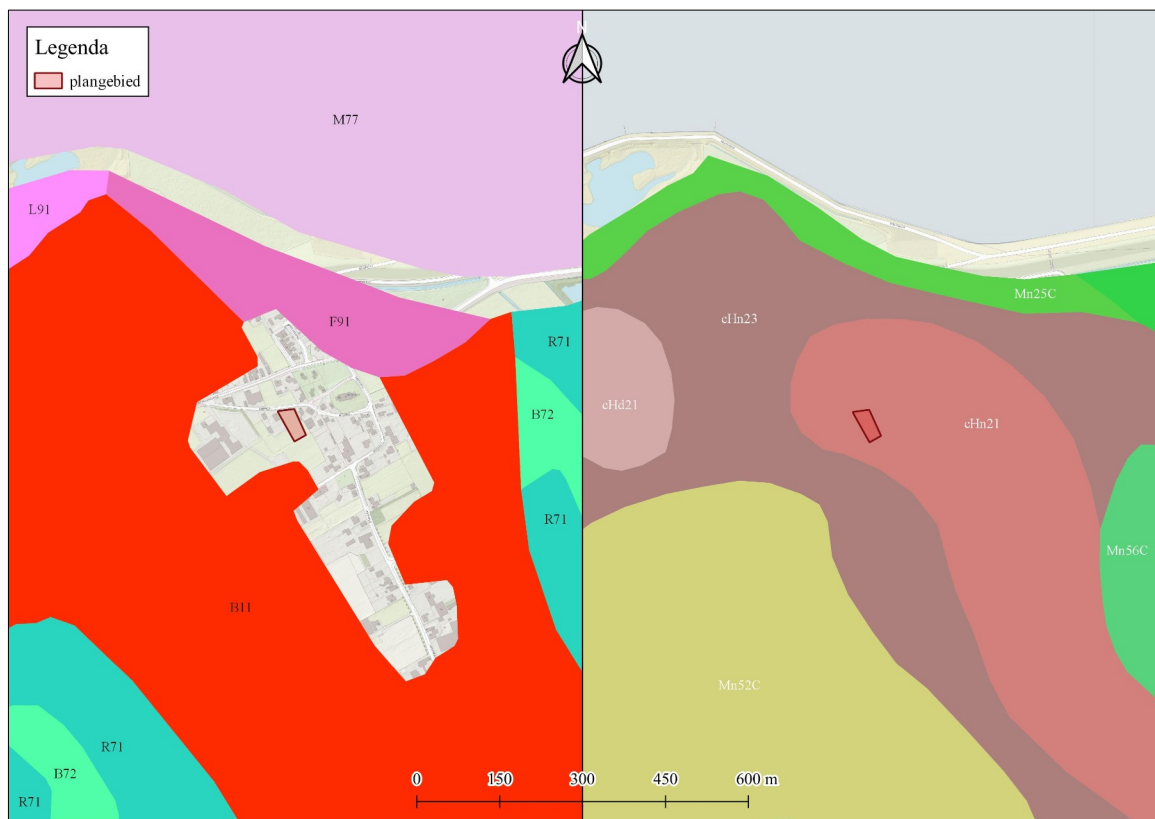
Tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien (ongeveer 140.000 jaar geleden) lag het landijs van de Scandinavische ijskap tot halverwege Nederland (tot aan de lijn Nijmegen-Amsterdam). De ondergrond werd aan het front door het ijs van de gletsjertongen omhoog gedrukt waardoor stuwwallen ontstonden. Dit gebeurde ook in Wieringen, waar het landijs zich tussen Texel en Wieringen in zuidwestelijke richting uitbreidde. Gedurende de laatste ijstijd, het Weichselien (115.000 tot 10.000 jaar geleden), bereikte het ijs Nederland niet en bestond het landschap in grote delen van Noordwest Europa uit een poolwoestijn. De wind zorgde voor grote zandverstuivingen waardoor het dekzand werd afgezet. Nederland maakte gedurende het Weichselien deel uit van een uitgestrekte steppe met een toendraklimaat. Grote rivieren (de Rijn en de Maas) waterden via Nederland en de (toen droge) Noordzee af naar Het Kanaal (afbeelding 4). Langs de rivieren en op de steppe groeiden gras en vele kruidensoorten (Amkreutz *et al.*, 2021). Aan het einde van het Pleistoceen vormde het dekzand een geleidelijk naar het westen wegduikend golvend duinlandschap dat bij de Hollandse kust nu ongeveer 20 m -NAP ligt. Ter plaatse van het plangebied ligt dit pleistocene oppervlak direct onder het maaiveld.

Gedurende het Holocene, na de laatste ijstijd, steeg de zeespiegel snel door het smeltende landijs en lagen grote delen van west Nederland onder water. De stuwwal waarop Oosterland is gelegen (stuwwal van Wieringen) lag echter hoog genoeg om droog te blijven. Na ca. 3000 v. Chr. begon de kustlijn zich weer naar het westen te verplaatsen door de aanvoer van zand, klei en de vorming van veen. Vanaf de Vroege IJzertijd werd de stuwwal van Wieringen omringd door een uitgestrekt moerasgebied dat zich had ontwikkeld achter de gordel van strandwallen (oude duinen), gelegen aan de kust in het westen. Pas vanaf de Vroege Middeleeuwen lag de noordkant van de stuwwal van Wieringen weer aan een waddenzee, wat tot op heden het geval is (Berendsen, 1996).

Afbeelding 4. Het landschap van Nederland en omgeving rond 70.000 tot 50.000 jaar geleden. De huidige kust is met rode lijnen aangegeven (bron: Amkreutz et al., 2021).

Op de geomorfologische kaart van Nederland ligt het plangebied in een niet gekarteerde regio. Aan drie zijden van deze niet gekarteerde regio ligt echter de stuwwal (B11) (afbeelding 5, links). Dit, samen met de hierboven besproken verhoging in het landschap rond het plangebied, geeft zekerheid over de ligging van het plangebied op de stuwwal. De bodem van het plangebied bestaat volgens de bodemkaart van Nederland uit Laarpodzolgronden (cHn21), opgebouwd uit leemarm en zwak lemig fijn zand (afbeelding 5, rechts). Het zijn podzolen met een 30 tot 50 cm dikke, deels door de plaggenbemesting opgebrachte donkere bovengrond (A horizont). De B-horizont is een zogenaamde humuspodzol-B waarin de zandkorrels huidjes van ingespoelde humus hebben. Deze gronden zijn kenmerkend voor de Pleistocene zandgebieden waar eeuwenlang plaggenbemesting heeft plaatsgevonden.

Afbeelding 5. Het plangebied (in rood) op een uitsnede van de geomorfologische (links) en bodemkaart van Nederland (rechts) (bron: Archis III).

2.4 Bewoningsgeschiedenis

Het plangebied ligt binnen de grenzen van het voormalig eiland Wieringen, een regio met een lange bewoningsgeschiedenis. De oudste sporen van menselijke activiteiten komen uit het Mesolithicum in de vorm van stukken bewerkt vuursteen. Deze werden aangetroffen bij onderzoek aan de Slingerweg, de Hippolytushoef, de Scheltenburgerweg en een terrein aan de Klieverhoge en Hollebalgweg. In de regio ten zuiden van het plangebied zijn tevens woon- en verblijfplaatsen uit het Laat Neolithicum aangetroffen. Deze woon- en verblijfplaatsen lagen in de voormalige gemeente Wieringermeer, nu deel van Hollands Kroon. Ook in de IJzertijd en Romeinse Tijd zijn nederzettingssporen aangetroffen in de regio. Hierna nam de bewoning in Wieringen in de Vroege Middeleeuwen toe. Er zijn uit die periode talloze vindplaatsen bekend met als meest bijzondere de zilverschaten van de Vikingen uit de 9^e eeuw. Uit de samenstelling van deze schatten bleek dat de Vikingen zich hier permanent hadden gevestigd. Zo is er een woonplaats van de Vikingen bekend ter plaatse van Westerklief, gelegen op ca. 5 km ten zuidwesten van het plangebied. In de Late Middeleeuwen ontstonden de kerken van de nu nog bestaande dorpen in de omgeving en vormden de nederzettingkernen zich hier rondom. In de Nieuwe Tijd veranderde er weinig ten opzichte van de Late Middeleeuwen (Beleidsnota Archeologie gemeente Hollands Kroon, 2013).

Het plangebied is gelegen op slechts ca. 100 m ten westen van de Sint Michaëlkerk van Oosterland. De Sint Michaëlkerk is een forse kerk die grotendeels uit tufsteen is opgetrokken. Bij opgravingen in de kerk in 1986, 1991 en 1992 zijn een aantal graven aangetroffen en zijn er paalsporen sporen gevonden die kunnen worden gerelateerd aan een oudere houtbouwfase. Een graf onder de tufstenen toren is in 1991 op basis van C14-onderzoek gedateerd tussen 950-1074 (Bartels & Gerritsen, 2021).

2.5 Historische kaarten

Er zijn verschillende historische kaarten aan de hand waarvan de latere ontwikkeling van het gebied kan worden geïllustreerd. Historische kaarten zijn echter niet altijd even betrouwbaar. Deze zijn vaak een sterk vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid. Lang niet alle huizen en gehuchten werden weergegeven; vaak volstond men met een schetsmatige weergave van de belangrijkste steden en dorpen waarbij enkel de belangrijkste gebouwen werden geschetst (kerken, kastelen, etc.) en wat bebouwing. Soms staat enkel de naam van een gehucht vermeld, zonder dat er bebouwing wordt weergegeven. Bovendien laat de schaal naar de huidige maatstaven vaak te wensen over. Een nieuwe kaart betekent overigens lang niet altijd dat de kaartenmaker werkelijk de situatie in zijn tijd heeft weergegeven. Niet zelden werden nieuwe kaarten op basis van (veel) oudere exemplaren van andere kaartenmakers vervaardigd.

Archeologisch bureauonderzoek Kerkweg ongenummerd (tussen 3 en 9) te Oosterland

De oudste kaart waarop de omgeving van het plangebied is afgebeeld is de kaart van Jan van Scorel uit 1552 (afbeelding 6). Op deze kaart zien we de Michaëlskerk met omliggende huizen. De kaart geeft echter geen gedetailleerd beeld van het plangebied.

Een kaart waarop de omgeving van het plangebied in detail staat afgebeeld is de 'Kaarte van alle de Sanden, Gorsingen, Slicken, Waerden ende Kreecken, gelegen tusschen Huysduynen, Wieringen, Wieringerwaerdt, Zyp en de Kalands-ooge, genaemt het Koe-gras', vervaardigd door Joan Bleau in 1662 (afbeelding 7). Op deze kaart zien we het dorp Oosterland met enige bebouwing en een kerk. De Kerkstraat, waar het plangebied aan ligt, lijkt hierop al aanwezig te zijn. Het plangebied blijkt onbebouwd.

Op de 'Caarte van het eylant Wieringen' uit 1756 wordt de omgeving minder gedetailleerd weergegeven (afbeelding 8). Wel wordt het landschap opgedeeld in 'Hoogh Landt' en 'Laag Landt', wat duidt op de verhoging van de stuwwal in Wieringen. Het plangebied ligt op een stuk 'Hoogh Landt'. Er kunnen geen uitspraken worden gedaan over eventuele bebouwing aan de hand van deze kaart.

Aan het begin van de 19de eeuw worden de minuutplannen van Nederland gecreëerd, waarmee het land gedetailleerd in kaart wordt gebracht. Aan deze plannen valt af te lezen dat het plangebied rond 1811-1832 nog steeds onbebouwd was (afbeelding 9). De percelen waartoe het plangebied behoorde (nummer 753 en 754) waren eigendom van Jan Harmens en waren in gebruik als weiland. Het plangebied blijft onbebouwd in de 20ste eeuw (afbeelding 10).

Afbeelding 6. Een kaart van Oosterland en omgeving uit 1552. Oosterland is met zwart omcirkeld (bron: Nationaal Archief).

Afbeelding 7. Het plangebied bij benadering omcirkeld in blauw op een uitsnede van de 'Kaarte van alle de Sande' uit 1662 (bron: zuiderzeecollectie.nl).

Afbeelding 8. Het plangebied bij benadering aangegeven met een blauwe ster op de 'Caarte van het eyland Wieringen' uit 1756 (bron: Beeldbank RCE).

Afbeelding 9. Het plangebied bij benadering met blauw omkaderd op het minuutplan van Wieringen (bron: Beeldbank RCE).

Afbeelding 10. Het plangebied bij benadering met blauw omkaderd op de topografische kaart van Nederland uit 1900 (bron: topotijdreis.nl).

2.6 Bekende archeologische waarden

Archis is nagelopen op bekende archeologische waarden en eerder uitgevoerde onderzoeken. Alle relevante informatie over monumenten, onderzoeken en waarnemingen binnen een straal van circa 500 m om het plangebied is geraadpleegd, het zogenaamde onderzoeksgebied (Bijlage 4).

2.6.1 AMK-monumenten (bron: Archis III)

Drie AMK-monumenten liggen binnen het onderzoeksgebied: de historische dorpskern van Oosterland (monument 14951) en twee terreinen met bewoningssporen (monument 1790 & 1783).

De dorpskern van Oosterland grenst aan drie zijden van het plangebied, in het westen, noorden en oosten. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te

verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over de ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern.

Het eerste terrein met bewoningssporen (monument 1790) ligt op ca. 111 m ten noordnoordwesten van het plangebied. Binnen dit terrein bevindt zich een pakket met bewoningssporen uit de Vroege en Late Middeleeuwen met een dikte van 20 tot 30 cm, waarvan de top op 0,8 m -mv ligt. Het pakket is afgedekt met laatmiddeleeuwse cultuurgrond.

Het tweede terrein met bewoningssporen (monument 1783) ligt op ca. 263 m ten westen van het plangebied. Ook binnen dit terrein werd een pakket met bewoningssporen uit de Vroege en Late Middeleeuwen aangetroffen. Dit pakket had een dikte van 10 tot 20 cm en ligt onder de laatmiddeleeuwse cultuurgrond. Het pakket lijkt niet of nauwelijks aangetast te zijn. Behoud van het terrein wordt nagestreefd. Verder werd er tijdens een veldkartering in 1981 een aantal scherven uit de Midden IJzertijd aangetroffen.

2.6.2 Onderzoeken en vondsten

Binnen het onderzoeksgebied zijn een aantal archeologische onderzoeken uitgevoerd. Tijdens deze onderzoeken werden archeologische resten aangetroffen van het Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen. De bodem bestond overal uit podzolgronden.

Op ca. 285 m ten zuidoosten van het plangebied is een booronderzoek uitgevoerd (zaakidentificatie 2188697100). Tijdens het booronderzoek werd vastgesteld dat de bodem bestond uit een deels intacte podzolgrond. Er werden verder twee vuursteenklingen en drie vuursteenafslagen gevonden. Hiervan lag het merendeel in de bouwvoor of omgewerkte grond, maar één van de klingen lag nog in een onverstoorde inspoelingslaag (B-horizont) (Tulp, 2008). Uit een booronderzoek (identificatie 2126366100, op ca. 495 m ten oostnoordoosten van het plangebied), uitgevoerd aan de westzijde van Den Oever, bleek dat ook daar podzolgrond aanwezig is, ditmaal onverstoord. De podzolgrond was vaak afgedekt met zeeafzettingen. Er werden geen archeologische indicatoren aangetroffen (bron: Archis III).

Uit de eerste bevindingen van een proefsleuvenonderzoek dat is uitgevoerd op ca. 40 m ten noordoosten van het plangebied (zaakidentificatie 4883250100) blijkt dat er een groot aantal archeologische resten aanwezig is. Het betreft middeleeuwse bewoningssporen bestaande uit paalkuilen en greppels die twee huisplattegronden vormen, een waterkuil, een kuil met grote stukken natuursteen, een kuil met houtskool en karresporen die recht op de nog bestaande kerk aflepen. De middeleeuwse sporen waren lichtgrijs van kleur en zijn ietwat lemig. De jongere sporen waren donkerder en bevatten oranje baksteenpuin (bron: Archis III).

Een van de huisplattegronden had noordoost-zuidwest oriëntatie en de ander een noord-zuid oriëntatie. Het vondstmateriaal dat werd aangetroffen tijdens het onderzoek heeft het karakter van nederzettingssafval en dateert uit de 11de – 13de eeuw en de Late Middeleeuwen (Hartog, 2021).

In 1991 werden er grondwerkzaamheden uitgevoerd bij de kerk van Oosterland (identificatie 202224100, op ca. 53 m ten oosten van het plangebied). Tijdens de werkzaamheden werd een Romaans koorgedeelte van een kerk en een graf blootgelegd, beide daterend in de Late Middeleeuwen. Verder werd er handgevormd aardewerk uit de IJzertijd en Romeinse Tijd gevonden (bron: Archis III).

Tot slot is er een middeleeuwse akkerlaag aangetroffen op ca. 276 m ten westnoordwesten van het plangebied (zaakidentificatie 2101206100). Er waren verder geen archeologische indicaties aanwezig binnen het toenmalige onderzoeksterrein (Vaars, 2005).

2.7 Verwachtingsmodel

Kijkend naar de geo(morfo)logische gesteldheid van de bodem, de bekende archeologische waarden en de bewoningsgeschiedenis kan een verwachtingsmodel worden opgesteld voor het plangebied. Binnen het plangebied kunnen archeologische waarden worden verwacht vanaf het Mesolithicum tot en met de Nieuwe Tijd (tabel). De hoger gelegen stuwwal, waar het plangebied op ligt, was al vanaf het Neolithicum een geschikte plek voor bewoning. De archeologische waarden kunnen zich al direct onder het oorspronkelijke maaiveld bevinden en kunnen bestaan uit: jachtkampen, vuursteenconcentraties, (verbrand) bot, verbrande leem, aardewerk, baksteen- of mortelpuin en funderingsresten.

Periode	Trefkans	Ligging
Mesolithicum	laag	in de natuurlijke afzettingen van de stuwwal
Neolithicum t/m Romeinse Tijd	middelhoog	in de natuurlijke afzettingen van de stuwwal
Vroege en Late Middeleeuwen	hoog	vlak onder of in de laatmiddeleeuwse cultuurgrond
Nieuwe Tijd	laag	v.a. direct onder het maaiveld

Tabel 2. De gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied 'Kerkweg ongenummerd (tussen 5 en 9)' te Oosterland.

3. Samenvatting en advies

In september 2021 is in opdracht van Art advies een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Kerkweg ongenummerd (tussen 3 en 9). Het onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd conform de richtlijnen van de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1). De aanleiding tot het bureauonderzoek werd gevormd door geplande bodemverstorende werkzaamheden die een bedreiging vormen voor eventueel aanwezige archeologische waarden. De werkzaamheden zullen een oppervlakte van 120 m² beslaan en reiken tot maximaal 1 m -mv. De oppervlaktes en dieptes komen boven de in het bestemmingsplan en archeologische nota vastgelegde vrijstellingsgrens, waardoor archeologisch onderzoek verplicht wordt gesteld.

Het doel van het onderhavige onderzoek was het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied. Uit het onderzoek is gebleken dat in het plangebied archeologische resten uit het Mesolithicum tot en met de Nieuwe Tijd kunnen worden aangetroffen. De aanwezige resten worden door de geplande afgravingen bedreigd. Er wordt dan ook geadviseerd om een verkennend booronderzoek uit te voeren om na te gaan of de bodem van het plangebied intact is en of er (al is het niet het doel van een verkennend booronderzoek) archeologische indicaties aanwezig zijn.

Het bevoegd gezag heeft na inzien van de rapportage de beslissing genomen het advies niet over te nemen en wil direct overgaan tot een proefsleuvenonderzoek (met eventuele doorstart naar een definitief onderzoek) als archeologie-vriendelijk bouwen niet tot de mogelijkheden behoort.

Tot slot dient te worden vermeld dat, ongeacht dit advies en het selectiebesluit, er een wettelijke meldingsplicht bestaat (Erfgoedwet 2016) mochten er onverhoopt toch archeologische overblijfselen worden aangetroffen.

4. Literatuur en bronnen

4.1 Literatuur

Amkreutz, L., Cohen, K., Hijma, M. & O. Odé, 2021. Verdrinkend land in kaart, in L. Amkreutz & S. van der Vaart-Verschoof (red.): *Doggerland Verdwenen wereld in de Noordzee*, pp. 33-37, Leiden.

Berendsen, H.J.A., 1996. *De vorming van het land*, Assen.

Hartog, M., 2021. Oosterland, Gemeenelandsweg 63. In: *Archeologische Kroniek van Noord-Holland 2020*, Provincie Noord-Holland.

Tulp, C., 2007. Oosterland, Westerland (NH.). Een Archeologisch Bureauonderzoek. *Steekproefrapport 2007-09/11*, Zuidhorn.

Tulp, C., 2008. Oosterland, Akkerweg (NH.) Een Waarderend Archeologisch Veldonderzoek, *Steekproefrapport 2008-02/08*, Zuidhoorn.

Vaars, J.P.L., 2005. Inventariserend veldonderzoek Gemeenelandsweg 72, Oosterland, gemeente Den Oever, *Hollandia reeks 89*, Zaandijk.

Z.N., 2019. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.1*.

4.2 Internetbronnen

ARCHIS3 via <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl/#/zaak/search> Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).

<https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>

<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>

<https://beeldbank.uva.nl>

<https://nationaalarchief.nl>

<https://noord-hollandsarchief.nl/>

<https://ruimtelijkeplannen.nl>

<https://topotijdreis.nl>

4.3 Afbeeldingenlijst

Afbeelding 1. Het plangebied (in rood) op een uitsnede van een recente topografische kaart (bron: opentopo.nl).....	4
Afbeelding 2. Het plangebied gezien vanaf de Kerkweg (bron: maps.google.nl).....	6
Afbeelding 3. Het plangebied in zwart omlijnd op het Algemeen Hoogtebestand van Nederland (bron: AHN.nl).....	7
Afbeelding 4. Het landschap van Nederland en omgeving rond 70.000 tot 50.000 jaar geleden. De huidige kust is met rode lijnen aangegeven (bron: Amkreutz et al., 2021).....	8
Afbeelding 5. Het plangebied (in rood) op een uitsnede van de geomorfologische (links) en bodemkaart van Nederland (rechts) (bron: Archis III).....	9
Afbeelding 6. Een kaart van Oosterland en omgeving uit 1552. Oosterland is met zwart omcirkeld (bron: Nationaal Archief).....	10
Afbeelding 7. Het plangebied bij benadering omcirkeld in blauw op een uitsnede van de 'Kaarte van alle de Sande' uit 1662 (bron: zuiderzeecollectie.nl).....	11
Afbeelding 8. Het plangebied bij benadering aangegeven met een blauwe ster op de 'Caarte van het eyland Wieringen' uit 1756 (bron: Beeldbank RCE).....	11
Afbeelding 9. Het plangebied bij benadering met blauw omkaderd op het minuutplan van Wieringen (bron: Beeldbank RCE).....	12
Afbeelding 10. Het plangebied bij benadering met blauw omkaderd op de topografische kaart van Nederland uit 1900 (bron: topotijdreis.nl).....	12

Bijlage 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan

In het "stappenplan archeologie" wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied. Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gErikht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijkeordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch-geografische gegevens ;
- een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap ;
- een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden ;
- archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
- archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden;
- aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
- aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgetraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gErikht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA). Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het "belopen" van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten

Archeologisch bureauonderzoek Kerkweg ongenummerd (tussen 3 en 9) te Oosterland

worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

Bijlage 2. Tabel archeologische en geologische perioden

Archeologische periode		Van*	Tot*	Geochronologisch Tijdperk	Geochronologische Tijd	Van*	Tot*
Nieuwe Tijd	Late Nieuwe Tijd	1850	1945	Holoceen	Subatlanticum	-450	nu
	Midden Nieuwe Tijd	1650	1850				
	Vroege Nieuwe Tijd	1500	1650				
Middeleeuwen	Late Middeleeuwen	1050	1500				
	Vroege Middeleeuwen	450	1050				
Romeinse Tijd	Laat Romeinse Tijd	270	450				
	Midden Romeinse Tijd	70	270				
	Vroeg Romeinse Tijd	-12	70				
IJzertijd	Late IJzertijd	-250	-12				
	Midden IJzertijd	-500	-250				
	Vroege IJzertijd	-800	-500				
Bronstijd	Late Bronstijd	-1100	-800				
	Midden Bronstijd	-1800	-1100				
	Vroege Bronstijd	-2000	-1800				
Neolithicum	Laat Neolithicum	-2850	-2000				
	Midden Neolithicum	-4200	-2850				
	Vroeg Neolithicum	-5300	-4200				
Mesolithicum	Laat Mesolithicum	-6450	-5300				
	Midden Mesolithicum	-7100	-6450				
	Vroeg Mesolithicum	-8800	-7100				
Paleolithicum	Laat Paleolithicum	-35000	-8800				
	Midden Paleolithicum	-300000	-35000	Pleistoceen	Weichselien	-114.050	-9.700
					Eemien	-126.050	-114.050
					Saalien	-236.050	-126.050
					Oostermeer	-241.050	-236.050
					Onbenoemd	-322.050	-241.050

*jaren t.o.v. Christus

Kleurlegenda

relatief koud klimaat	
relatief warm klimaat	
relatief nat klimaat	
relatief droog klimaat	

Bijlage 3. Afkortingenlijst

AMK Archeologische Monumenten Kaart

Archis ARCheologisch InformatieSysteem: Geografisch InformatieSysteem met archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Bevat veelheid aan gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het onderzoeksgebied.

ASB Archeologische Standaard Boorbeschrijving.

C14 Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CAA Centraal Archeologisch Archief.

CHS Cultuurhistorische Hoofdstructuur.

CIS Centraal Informatie Systeem.

CMA Centraal Monumenten Archief.

GIS Geografische InformatieSystemen.

GPS Global Positioning System.

IKAW Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden.

IVO Inventariserend Veld Onderzoek.

KICH Kennis Infrastructuur CultuurHistorie. Geografisch InformatieSysteem met cultuurhistorische databank met gegevens van drie kennisinstituten op het gebied van cultuurhistorie. Dit zijn de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Directie Kennis van het ministerie van LNV en Alterra (Wageningen Universiteit en Research centrum).

KLIC Kabel- en Leidingen InformatieCentrum.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Op basis van het Verdrag van Malta (Valletta) moet ook in Nederland archeologisch onderzoek aan kwaliteitscriteria voldoen. Net als bij het milieuhygiënische bodembeheer werkt de archeologische sector met een erkenningensysteem (vergunningverlening) en met een op private leest geschoeide kwaliteitsborging, de KNA maakt daar onderdeel van uit.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

NOAA Nationale Onderzoeks Agenda Archeologie.

PvA Plan van Aanpak.

PvE Programma van Eisen.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

WAMZ Wet op de Archeologische MonumentenZorg.

Bijlage 4. Archeologische monumenten, vondstlocaties en onderzoeken op Archis